

І. О. Венгер, аспірант
Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України

АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ ТА СТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У статті з'ясовано, що у суспільствах з високим рівнем людського потенціалу прояви корупційної діяльності спостерігаються набагато рідше. Людський потенціал підвищує ефективність економічної взаємодії, полегшує координуваність дій, стимулює розвиток ефективної кооперації. Тому поряд з проведеньям послідовної внутрішньої і зовнішньої політики забезпечення соціально-економічної стабільності до основних факторів економічного розвитку країни слід також віднести необхідність нарощування людського потенціалу всіх рівнів економічної взаємодії. Виявлено, що створення гнучких умов на ринку праці дає змогу миттєво реагувати на економічні перетворення, зважаючи на соціальне орієнтування та реальні перспективи, це є однією з важливих умов, що створюють сучасний ринковий механізм підтримки збалансованого суспільного виробництва, розвитку суспільної економічної орієнтації, стабілізування становища у всій державі і у межах певних регіонів, зниження рівня міграції. Здійснено аналіз стану та структури ринку праці України та виявлено такі наявні проблеми, як: високий рівень такого явища, як тіньова зайнятість; висока частка, яку становлять економічно неактивні громадяни у працездатному віці – близько 8 млн; низький рівень працевлаштованих у пропорції з усім населенням; невідповідність якісного рівня робочого ресурсу потребам сьогоденної економічної галузі; дисбаланс попиту і пропозиції робочої сили фактично у всіх фахових групах; суттєве безробіття серед молодих людей (насамперед до 25 років); слабка підприємницька ініціатива людей, що, зокрема, вказує на те, що необхідна більша увага системі держпідтримки приватного підприємництва серед населення; відсутність способів співробітництва та взаємодії Державної служби зайнятості та відповідних приватних агентств, банк даних із вакансіями та шукачами роботи яких уявляють більший від аналогічної бази Державної служби зайнятості, через що спотворюється ефективна підготовка працівників, які необхідні економіці. Крім того, відомості, які містить Єдина інформаційно-аналітична система держслужби, обмежують вільні вакансії з непривабливим рівнем заробітної плати та шукачів роботи, що є неконкурентоспроможними особами.

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, держава, державне управління, державна політика, трудові ресурси.

I. O. Venher. Analysis of the current situation and structure of the labor market of Ukraine

The article shows that in societies with high levels of human potential corruption is less common. Human potential increases the effectiveness of economic interaction, facilitates coordination, stimulates the development of effective cooperation. Therefore, along with a consistent internal and external policy to ensure the socio-economic stability of the main factors of economic development of the country should also include the need to increase the human potential at all levels of economic interaction. It is revealed that the creation of flexible conditions in the labor market make it possible to respond instantly to economic transformations, taking into account social orientation and real prospects – one of the important conditions that create a modern market mechanism for maintaining balanced social production, development of social economic orientation, stabilization of the situation in all state and within certain regions, reducing the level of migration. The analysis of the state and structure of the labor market of Ukraine is carried out and the following problems are identified: a high level of such phenomenon as shadow employment; the high proportion of economically inactive citizens of working age – about 8 million; low level of employment in proportion to the whole population; mismatch in the quality of the workforce to the needs of today's economic sector; imbalance of labor supply and demand in virtually all professional groups; significant unemployment among young people (above 25 years of age); weak entrepreneurial initiative of the people, which, in particular, indicates that more attention is needed to the state support system for private entrepreneurship among the population; lack of cooperation and synergies between the State Employment Service and relevant

© **І. О. Венгер, 2019**

private agencies whose job vacancies and jobseekers' databases are five times larger than the similar State Employment Service database, thereby distorting the effective training of workers needed by the economy. In addition, the information contained in the Unified Civil Service Information and Analytical System limits vacancies with unattractive wages and job seekers who are non-competitive persons.

Key words: employment, labor market, state, public administration, public policy, labor resources.

Постановка проблеми. Серед важливих особливостей людського потенціалу необхідно підкреслити його значний вплив на соціально-економічний розвиток, формування ефективного демократичного суспільства. Завдяки високому рівню довіри в суспільстві агенти соціальної взаємодії набагато легше досягають взаєморозуміння і адаптуються до нових форм ринкового функціонування. У суспільствах з високим рівнем людського потенціалу прояви корупційної діяльності спостерігаються набагато рідше. Людський потенціал підвищує ефективність економічної взаємодії, полегшує координованість дій, стимулює розвиток ефективної кооперації. Тому поряд з проведенням послідовної внутрішньої і зовнішньої політики забезпечення соціально-економічної стабільності до основних факторів економічного розвитку країни слід також віднести необхідність нарощування людського потенціалу всіх рівнів економічної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження було проаналізовано роботи С. Коваль, В. Рубежанської та ін., а також матеріали Державної служби статистики України. Вважаємо, що сучасний стан розвитку нашої держави не нівелює актуальності досліджень у цьому напрямі, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – здійснити аналіз поточного стану та структури ринку праці України.

Виклад основного матеріалу. Переходом до ринкової системи в українській господарській галузі зумовлюються нові за якістю суспільні наслідки у сфері праці та зайнятості. Особливістю сучасної ринкової праці є те, що за одночасного вивільнення робочої сили, що є зайвою, та росту неповної зайнятості офіційному показнику безробіття відповідатиме досить невеликий результат. Це пов'язується з тим, що є ще й приховане безробіття, нерегламентована зайнятість та самозайнятість населення. Ці явища супроводжують недовантаження підприємницьких потужностей, надання неоплачуваних відпусток, неповну зайнятість упродовж робочих днів і тижнів, недостатнє зростання продуктивності праці, виробничих обсягів, життєвого рівню персоналу. Це посилює рівень криміногенної ситуації, породжуючи соціальні конфлікти та суспільний психологічний дискомфорт. Для розв'язання названих проблем варто зайнятися створенням результативної системи керування зайнятістю суспільства і її трансформування та соціалізацією умов ринку праці згідно з вимогами сьогодення.

Нині ринок праці є одним з інструментів успішного та швидкого підйому національної економічної системи будь-якої країни. Жодна з національних економік не буде існувати без ринку праці [3]. Метою єдиної соціальної політики ЄС є не лише поліпшення добробуту населення кожної країни з держав-членів, але і подальший стійкий економічний та соціальний його розвиток [2]. Створення гнучких умов на ринку праці дає змогу миттєво реагувати на економічні перетворення, зважаючи на соціальне орієнтування та реальні перспективи, – одні з важливих умов, що створюють сучасний ринковий механізм підтримки збалансованого суспільного виробництва, розвитку суспільної економічної орієнтації, стабілізування становища у всій державі і у межах певних регіонів, зниження рівня міграції. Для пошуку ефективних рішень щодо розвитку та зміцнення України у цій сфері необхідно насамперед проаналізувати поточні тенденції, характерні для нашої держави, та виявити можливі проблеми та прогалини, що його стримують. Зокрема, варто звернути увагу на основні демографічні показники. На рис. 1 наведено динаміку населення України протягом 2000–2018 рр.

Згідно з наведеними даними, населення України поступово зменшується починаючи з 2000 року і до сьогодні. Зменшення кількості населення в країні є загрозою для ринку праці,

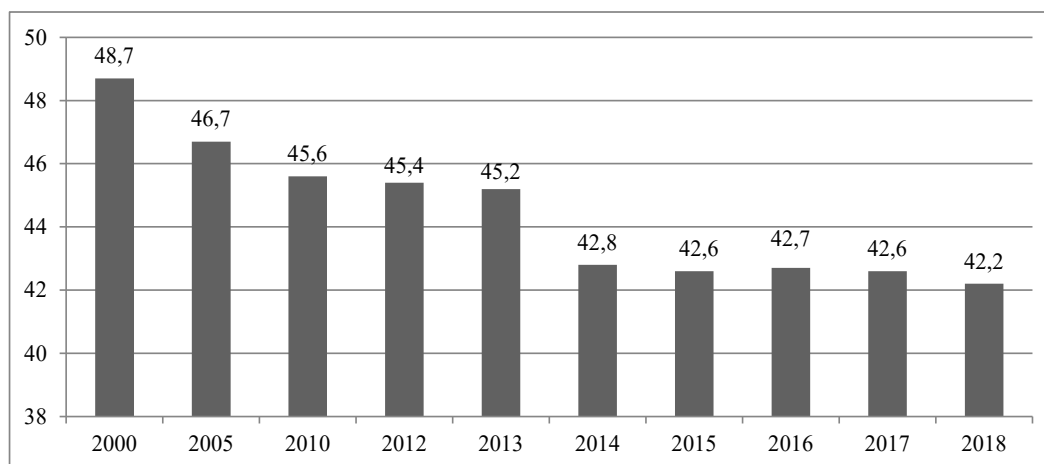

Рис. 1. Динаміка населення України у 2000–2018 рр., млн ос.

Джерело: складено за матеріалами Державної служби статистики України [1]

оскільки зменшується кількість потенційного трудового потенціалу, як результат, зменшується ВВП країни.

За час незалежного існування країни системними економічними змінами в державі, переходом до ринкових відносин, приватизацією ресурсів, створенням середніх та малих підприємств, процесами глобалізації, трансформацією міжнародної економіки та світових відносин було зумовлено розвиток і створення нинішнього ринку праці. У табл. 1 наведено динаміку зайнятого населення за статтю та місцем проживання у 2010–2017 рр.

Таблиця 1

Динаміка зайнятого населення за статтю та місцем проживання у 2010–2017 рр.

Показник	Рік					Відхилення 2017 від 2010, +/-
	2010	2014	2015	2016	2017	
Усе населення	19180,2	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	-3 023,80
з нього працездатного віку	17451,5	17188,1	15742,0	15626,1	15495,9	-1 955,60
Жінки	9 442,0	8 718,9	7 872,4	7 827,4	7 771,2	-1 670,80
з них працездатного віку	8 194,9	8 169,4	7 489,0	7 490,9	7 424,7	-770,20
Чоловіки	9 738,2	9 354,4	8 570,8	8 449,5	8 385,2	-1 353,00
з них працездатного віку	9 256,6	9 018,7	8 253,0	8 135,2	8 071,2	-1 185,40
Міські поселення	13072,2	12780,9	11309,0	11178,5	11109,3	-1 962,90
з них працездатного віку	12173,4	12263,7	10869,5	10771,5	10689,2	-1 484,20
Сільська місцевість	6 108,0	5 292,4	5 134,2	5 098,4	5 047,1	-1 060,90
з них працездатного віку	5 278,1	4 924,4	4 872,5	4 854,6	4 806,7	-471,40

Джерело: складено за матеріалами Державної служби статистики України [1]

Механізми державного управління

За наведеними даними можна зробити висновок, що з 2010 по 2017 роки значно зменшилася кількість осіб працездатного віку як чоловічої, так і жіночої статі, а саме на 1185,4 та на 770,2 тис. осіб відповідно. При цьому у міській місцевості кількість працездатного населення зменшилася на 1484,2 тис. ос., а на селі – на 471,4 тис. ос.

За теперішніх умов основні фактори, які чинять вплив на процеси, що мають місце на ринку праці, включають: структурну перебудову економіки, в тому числі переважаючий розвиток галузі обслуговування; прискорення економічного росту; збільшення підприємницького потенціалу; науково-технічного прогресу, суспільної інформатизації; державного регулювання розвитку потенціалу робочої сили, ринку праці та працевлаштованості. На рис. 2 наведено динаміку рівня зайнятості населення у 2010–2017 роках.

На рисунку яскраво видно, що загальний рівень зайнятості зменшується з кожним роком протягом усього аналізованого періоду, при цьому рівень зайнятості населення працездатного віку у 2017 році зріс на 0,3%.

Сучасний ринок праці України характеризується дисбалансом між попитом та пропозицією робочої сили, який відображається у професійно-кваліфікаційній невідповідності. Дисонанс якісної та кількісної підготовки кадрів призводить до підвищення структурного безробіття, що має вплив на ефективність функціонування економіки, розвиток науково-технічного прогресу; зниження виробництва товарів та послуг, а отже, скорочення ВВП [4].

Упродовж останніх років відбувається трансформація українського ринку праці, що супроводжують окремі негативні наслідки, у тому числі пов'язані із тим, що знижується продуктивність праці, погіршуються умови роботи, поширюється нестандартна зайнятість та ін. Значним чином проявляється професійно-кваліфікаційний дисбаланс між попитом та пропозицією в межах національного ринку праці, посиленому навантаженню піддається система регіональних ринків праці, зростає рівень безробіття та соціальна напруга в державі. У табл. 2 наведено рівень безробіття за професійними групами у 2014–2017 рр.

Таким чином, аналізуючи дані з таблиці, видається, що загальна кількість офіційно зареєстрованих осіб у період з 2014 по 2017 рік поступово з кожним роком зменшувалась. Динаміка зменшення помітна за такими професійними групами, як професіонали, фахівці, працівники сфери торгівлі та послуг, кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства, кваліфіковані робітники з інструментом, робітники

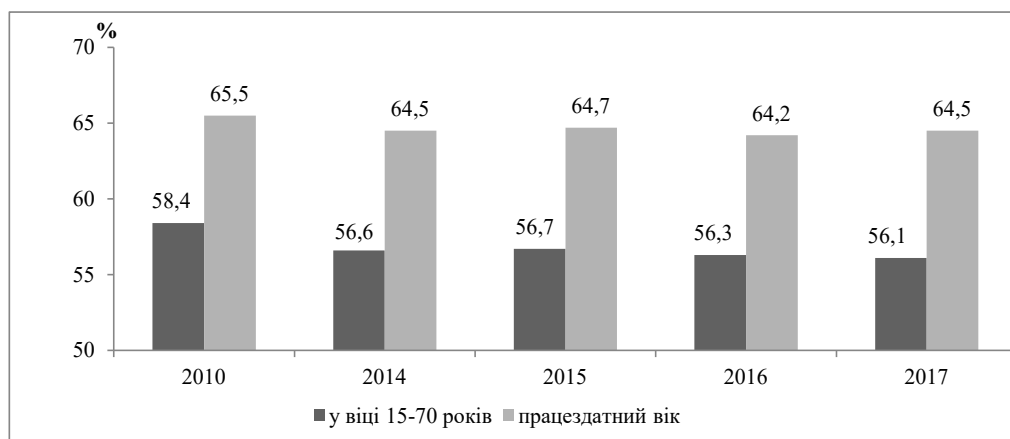

Рис. 2. Динаміка рівня зайнятості населення у 2010–2017 рр., %

Джерело: складено за матеріалами Державної служби статистики України [1]

Динаміка рівня безробіття за професійними групами у 2014–2017 рр.

Показник	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб				Відхилення 2017 від 2014, +/-
	2014	2015	2016	2017	
Усього	512,2	490,8	390,8	354,4	354,40
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	58,9	67,1	64,5	50,3	50,30
Професіонали	48,6	43,0	33,2	29,5	29,50
Фахівці	50,6	49,3	36,6	32,4	32,40
Технічні службовці	29,2	30,2	20,4	18,9	18,90
Працівники сфери торгівлі та послуг	73,9	73,8	54,9	52,5	52,50
Кваліфіковані робітники сільськогосподарського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	24,4	24,3	21,7	20,3	20,30
Кваліфіковані робітники з інструментом	58,9	48,9	35,9	31,5	31,50
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування	94,3	82,4	70,4	67,4	67,40
Найпростіші професії	73,4	71,8	53,2	51,6	51,60

Джерело: складено за матеріалами Державної служби статистики України [1]

з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин, найпростіші професії. Стосовно таких професійних груп, як законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі), технічні службовці, то порівняно з 2014 роком кількість зареєстрованих безробітних у 2015 році навпаки збільшилась, а вже з 2016 року поступово зменшувалась.

Безробіттю властива неоднаковість наслідків, які відчувають на собі різні категорії робітників. Так, безробіття серед управлінців нижче, ніж у робітничому класі. Перші також рідше підпадають під звільнення, коли відбувається спад, ніж останні. Підприємствам не надто характерне звільнення кваліфікованих кадрів, на навчання яких були витрачені певні гроші. Значно частіше безробітними залишаються молоді люди, ніж дорослі. У деяких державах під дискримінацію підпадають і жінки, окремі національності й раси. Циклічному безробіттю також притаманна глибина соціальних наслідків. Через депресію багато громадян стають бездіяльними, внаслідок чого вони втрачають кваліфікацію, самоповагу, занепадають моральні засади, розпадається сім'я, відбуваються суспільні і політичні заворушення. У зв'язку з масовим безробіттям відбуваються швидкі, іноді надто бурхливі соціальні і політичні зміни.

Реалізація структурних зрушень на ринку праці зумовлена тим, що суспільні й економічні відносини в умовах сучасного глобалізованого світу трансформуються. Посилюється конкуренція, розвивається економіка знань, інформаційні технології, змінюється зміст і форма праці – все це спричиняє потребу оновити систему регулювання ринку праці. Для нашої країни актуальності набуває також низка внутрішніх чинників, пов'язаних із соціально-економічною нестабільністю. Їх спричинює посилена соціальна напруга на тлі того, що знижується рівень життя, погіршуються умови зайнятості, є територіальна та професійно-кваліфікаційна

Механізми державного управління

диспропорція попиту та пропозиції на ринку праці, загострюється ситуація в межах локальних ринків праці.

Серед головних проблемних питань, які необхідно вирішити державі, щоб забезпечити стабільну роботу національного ринку праці, можна виокремити наявність:

- високого рівня такого явища, як тіньова зайнятість. Кількість офіційно працевлаштованих дорівнює кількості людей пенсійного віку;
- високої частки, яку становлять економічно неактивні громадяни працездатного віку – близько 8 млн. Якщо створити сприятливе середовище на ринку праці, 40 відсотків з них можуть вважатися суттєвим ресурсом для того, щоб відновити трудовий потенціал країни;
- низького рівня працевлаштованих у пропорції з усім населенням;
- невідповідності якісного рівня робочого ресурсу потребам сьогоденної економічної галузі;
- дисбалансу попиту і пропозиції робочої сили фактично у всіх фахових групах. Значно не вистачає працівників високотехнологічним промисловим виробництвам;
- суттєвого безробіття серед молодих людей (передусім до 25 років). Це спричинили, зокрема, недоліки наявної системи профнавчання, відсутнє належне співробітництво освітніх установ, роботодавців та місцевих владних виконавчих органів, незадовільні умови праці, недостатня мотивація молоді опановувати робітничі професії, низький рівень їхньої профадаптації в умовах виробництва тощо;
- слабкої підприємницької ініціативи людей, що вказує на те, що необхідна більша увага системі держпідтримки приватного підприємництва серед населення;
- відсутності способів співробітництва та взаємодії Державної служби зайнятості та відповідних приватних агентств, банк даних із вакансіями та шукачами роботи яких уп'ятеро більший від аналогічної бази Державної служби зайнятості, через що спотворюється ефективна підготовка працівників, які необхідні економіці.

Крім того, незадовільна статистика вбачається у рівні прихованої зайнятості на ринку праці України. Згідно з даними таблиці, загальна кількість неформально зайнятого населення віком 15–70 років у 2016 році становила 3 млн 961,2 тис. осіб, у 2017 році – вже зменшена на 265,6 тис. осіб, а у 2018 році – зменшена ще на 154,3 тис. осіб. Найбільша кількість прихованої зайнятості у сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві – 40,8%, яка з кожним роком лише збільшувалась: у 2017 році – 42,1%, у 2018 році – 42,9%. Ще істотний рівень прихованої зайнятості в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – близько 20%: у 2016 році – 20,9%, у 2017 році – 19,6%, у 2018 році – 18,2%. Найменша кількість «неоформлених» працівників у такій сфері діяльності, як тимчасове розміщення й організація харчування – 2,5%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 3,7%, хоча у 2017 році їх кількість зросла і становила вже 4,2% [1].

Для того щоб ефективно реалізувати державну політику зайнятості громадян, необхідно забезпечити соціальну орієнтацію економічного курсу на те, щоб зберегти та розвинути трудовий потенціал та підтримувати достатнє ресурсне забезпечення: правове, фінансове, адміністративно-організаційне, наукове, інформаційне.

Найперспективнішими інструментами для того, щоб регулювати ринок праці, є ті, що передбачають врахування об'єктивного впливу кожного глобального тренду і мають спрямування на те, щоб активізувати інноваційну зайнятість, підприємницьку активність громадян, забезпечити баланс між ринком освітньої послуги та ринком праці, прогнозувати попит і пропозиції на ринку праці, їхні обсяг і структуру, підвищити конкурентоспроможність спеціалістів і розширити коло достойних вакансій.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підсумовуючи все вищесказане, можемо зробити висновок, що у сучасній сфері зайнятості в Україні загострилися застарілі проблеми і внутрішні суперечності минулого та з'явилося нагромадження нової проблематики через економічну кризу та тривалий конфлікт на Сході України, прорахунки у державній діяльності щодо зайнятості. Щоб подолати кризу ринку праці, принципово важлива роль відводиться державній інвестиційній політиці, завдяки якій має формуватися привабливий інвестиційний клімат, ефективно мають використовуватися внутрішні ресурси, насамперед мають залучатися кошти людей, має бути надійною банківська система, створюватися реальні перепони і стимули проти грошового відтоку з України. Дієвим способом підвищити зайнятість громадян та вдосконалити її структуру є намагання збільшити реальні доходи людей, отже, споживання, та підвищити зовнішньоекономічну активність бізнес-структур.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Коваль С.П. Ринок праці України в умовах євроінтеграції. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 37(1). С. 295–303.
3. Рубежанська В.О. Вплив факторів зовнішнього середовища на сучасний ринок праці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Економічні науки»*. 2016. Вип. 20(2). С. 136–140.
4. Як змінився ринок праці в Україні? URL: <https://robotodavets.org.ua/2018/12/12/yak-zminyvsya-rynok-pratsi-v-ukrayini.html>.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
2. Koval', S.P. (2018) "Rynok pratsi Ukrainy v umovakh ievrointehratsii" ["Labor Market of Ukraine in the Conditions of European Integration"]. *Ekonomichnyj visnyk universytetu [Economic Bulletin of the University]*. Vol. 37(1). Pp. 295–303. [in Ukrainian].
3. Rubezhans'ka, V.O. (2016) "Vplyv faktoriv zovnishn'oho seredovyscha na suchasnyj ry-nok pratsi" ["Influence of environmental factors on the modern labor market"]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky [Scientific Bulletin of the Kherson State University. Avg.: Economic Sciences]*. Vol. 20(2). Pp. 136–140. [in Ukrainian].
4. How has the labor market in Ukraine changed? URL: <https://robotodavets.org.ua/2018/12/12/yak-zminyvsya-rynok-pratsi-v-ukrayini.html> [in Ukrainian].